

מתוך חוברת הזיכרון לחנה ברקאי (ליכט)

דברים שנאמרו ע"י טל ישראלי – מזכיר קיבוץ עמיר

באנו היום ללוות את חברתנו חנה בדרכה האחרונה ולהיפרד ממנה לשלום.

חנה נולדה ב – 15.9.1914, בעיר קובל שבפולין. היו לה שלושה אחים ואחות. אביה עסק בבנייה וקיים בית מסורתי, חם ופתוח, גם לאחר מותה של אמה, כשחנה היתה עוד ילדה.

בגיל 12 הצטרפה חנה לתנועה ולאחר מספר שנים היתה למדריכה בקן. בשנת 1937 יצאה חנה להכשרה ברדום, שם פגשה את נתן וקשרה עמו קשר.

בשל עיכובים שונים לא הצליחה חנה לעלות ארצה מההכשרה והיא נאלצה לנסוע לוילנה, שם היא שהתה אצל הוריה של רסיה אלפרט, אשר אספו אותה לביתם ואירחו אותה חודשים ארוכים בזמן המלחמה. מוילנה החלה חנה במסע, דרך לטביה, אוסטריה וצרפת, אשר בסופו הגיעה לארץ-ישראל ב – 1.4.1940.

בארץ היא הצטרפה לקיבוץ שהיה אז בחדרה ופגשה שם שוב את נתן. לימים עברה חנה גם לחיאם אל-ואליד ונכנסה שם למגורים משותפים עם נתן. לאחר מעבר הקיבוץ לדוארה – הוא המקום הנוכחי – נולדו ילדיהם של חנה ונתן: ארנון, אסתר ויעקב.

בקיבוץ עבדה חנה בתחילה בחקלאות ולאחר-מכן במשך שנים רבות היא עבדה בחינוך. חנה עבדה עם קבוצת "עומר" למן גן הילדים ועד גמר המוסד החינוכי. לאחר-מכן עברה לעבוד בתפירה והמשיכה במלאכה זאת עוד שנים רבות במתפרת הבית של הקיבוץ.

לימים נולדו לחנה נכדים רבים, אשר מלאו את חייה באושר ולא מעט סיפוק.

עם זאת, לאחר שחלה נתן במחלה ממושכת ונוראה, אשר המיתה אותו, ולאחר שהזקנה קפצה עליה, קשו על חנה מאד ימיה. היא נחלשה, נהיתה מדוכדכת ונוזקה לסעד ותמיכה רבים. את אלה מצאה מיד משפחות ילדיה ומידי מטפליה בבית הסיעודי.

אתמול הכריעה הזקנה את גופה ולקחה את נשמתה מבין החיים. היי שלום חנה ויהיה זכרך ברוך.

עז הלום – סיפור חייה של חנה ליכט (כפי שסיפרה זאת ב – 10.2.1988)

נולדתי בקובל ב – 15.9.14. היינו משפחה ברוכת ילדים: שתי בנות ושלושה בנים. בחיים נשאר רק אני ואחי הצעיר. אבי היה בנאי מקצועי וביתנו היה חם ופתוח. אבא רצה שאדע תנ"ך ועברית ועל-כן למדתי בבי"ס "תרבות". נדמה לי שאני ומלכה בר (בן-פורת) נמנינו על המחזור הראשון של רשת חינוכית זו בקובל. למעשה התחלתי מן הרמה של גן ילדים. מאז המשכתי באותו המוסד. בכלל, בקובל שמעת ברחוב היהודי הרבה מאד עברית. היתה זו עיר תרבותית וציונית בעיקרה. כשהייתי בת 12 הצטרפתי ל"שומר הצעיר". המורים בביה"ס לא התנגדו לכך, אך תנאי התנו – שלא נזניח את הלימודים. השתדלנו באמת, וחברי התנועה נמנו בדרך-כלל על התלמידים המצטיינים. הקן היה מן הטובים בתנועה וגדול למדי. הפעולות נערכו במשך ימות השבוע, ובעיקר בשבתות. בתקופה הראשונה היו פעולות מבודדות ומשעשעות, ורק עם הזמן עברנו לדברים יותר רציניים. השתתפתי במושבות הקיץ, בהפלגות – כפי שכינונו אז את הטיולים במושבות חורף, אשר כללו את השימוש בעגלות חורף ומשחקים בשלג וכיו"ב. בין השאר, סיירנו הרבה ביערות הרבים שהיו סמוכים לעיר שלנו. היינו

חוזרים מלאי חוויות. כלפי השלטונות נחשבנו כסקאוטים (צופים). הם אפשרו לנו אפילו לערוך בל"ג בעומר תהלכה בתוך העיר, מלוות בהלמות תופים. כל יהודי העיר היו יוצאים החוצה מלווים את התהלכה שלנו.

לאט-לאט התחילו להטיל עלינו בקן אחריות מסוימת לגבי השכבות הצעירות. הייתי למדריכה של קבוצה. עבדתי איתם זמן רב ומאד התקשרתי אליהם. עבדתי איתם עד שחברי החלו לצאת להכשרה. לא יכולתי לצאת מיד להכשרה בגלל המצב בבית. אמי לא היתה בחיים, ואני עזרתי לאחותי המבוגרת באחזקת הבית. לא קל היה לי על-כן, לנתק את הקשר ולצאת להכשרה. התעכבתי בקובל עד שנת 1937. אני חוזרת כדי להדגיש, כי אבי היה אמנם יהודי מסורתי, אך בהחלט לא פנאטי. בשבתות היו חברי ואח"כ בני הקבוצה אשר חניכתי, מתאספים בביתנו, מכיוון שבקן לא היה מקום לאסיפות של כל הקבוצות. אבא ישב בחדרו ואנו בחדר השני. השתדלנו מאד לא להפריע זה לזו. ביתנו אמנם היה פתוח. כל המבקרים בקן מטעם ההנהגה הראשית היו מתאכסנים בביתנו, ועם פרוץ מלה"ע השניה שימש להם ביתנו כמקלט ראשון. וכך נמצאו אצלנו יוסף שמיר, אדם ראנד ואחרים.

סוף-סוף הסכימו בבית שאצא להכשרה, מכיוון שנשארתי לבדי מכל הגדוד שלי. מרביתם נמצאו בהכשרה ואחדים הספיקו גם לעלות ארצה. הייתי כבר מאחורני קיבוצנו בהכשרה ברדום. משום-כך שהייתי בה זמן קצר יחסית. הזמן התקצר משום שהחלו להגיע אלינו חברים מקיבוץ-עליה צעיר יותר, שנועד 'לרשת' את מקום ההכשרה.

ברדום פגשתי את נתן והתקרבונו מאד. הוא סיים כבר מזמן את הכשרתו ואושר לעליה, אך חזר לרדום על-מנת לאסוף שם את הכספים הדרושים להוצאת העליה. כיוון שהתקשרנו, נשאר וחיכה לעלייתנו המשותפת. לבסוף נסעתי הביתה לעריכת ההכנות. האישור הגיע, אלא שאבא טען שיעלה הדבר כאשר יעלה, אני אעלה בעליה לגאלית. התקשרתי להנהגה הראשית ובעזרתו של שייקה ויינר, שבעת לימודיו בקובל היה כבן-בית במשפחתי, אושרה גם תביעה זו. שלחתי לורשה את כל תעודותיי וכן גם את הכסף הדרוש, אך לדאבון הלב, המשלוח לא הגיע לתעודתו. נשארתי כך בלי כסף ובלי המסמכים שלי, ובלי תקווה לעליה ארצה. ואולם, מצד בלתי-צפוי סייעו בידי. שלום ציזלי – איש קיבוץ נגבה לעתיד לבוא, היה פעיל בהנהגת הגליל, והוא הראשון שעם פרוץ המלחמה נמלט לוילנה. גם הוא נמנה על באי ביתנו, ומצפוני לא הרשה לו להפקירני. הוא חזר והגיע לקובל, ובשעה שהעוצר כבר נכנס לתוקפו, בא אל ביתנו. במשך שעות רבות שכנע אותי ואח"כ את אבי, שרק בוילנה יש לנו סיכוי לעליה ארצה. לבסוף הסכים גם אבא בתנאי שיתלווה אלינו גם אחי. הוא היה אמנם צעיר יותר, אך רגיל יותר ממני לעבוד, ואבי ביקש שגם שם נתקיים בכוחות עצמנו. שלום הסכים לכך, ובבוקר יצאנו שלושתנו לדרך. הרכבות היו עמוסות לעייפה והנסיעה לוילנה נמשכו יממה שלמה, במקום שעתיים-שלוש כרגיל. בוילנה היתה לי הכתובת של הורי רסיה קורביץ-אלפרט. רסיה ומנדל היו כבר אמנם בארץ, אך כשהיתה באה בעבר לקובל היתה מתאכסנת אצלנו, כיוון שמנדל היה יוצא לעבודה, וגם אני בביקוריי המעטים בוילנה נמצאתי בביתה. ההורים הכירו אותי ושמחו לבואי. בשום פנים ואופן לא הסכימו שאעבור לגור בריכוז של הפליטים מתנועות הנוער שהיה קיים אז בסובוץ'. התנאים שם היו ממש איומים הן מבחינת המחיייה ובעיקר העיקה הצפיפות הנוראה. שהייתי על-כן ביום עם חברנו שבריכוז ולישון הייתי חוזרת אל הגורביצ'ים. הוריה של רסיה היו ממש נהדרים. האב – יהודה החביא את בגדי, כדי שלא אוכל לעבור לסובוץ'. כבר למחרת בואי לוילנה חזר אחי לקובל, ולימים שמעתי שאבא כעס עליו מאד. ואולם אחי היה צעיר מאד, ולדעתו בצדק לא היתה לו חברה מתאימה וגם כל סיכוי לעלות מוילנה ארצה. הוא גם לא רצה להישאר אצל משפחת גורביץ'.

היה זה חורף קשה מאד, ולאחר שאנשים רבים נפגעו ע"י הקור העז בגפיהם, נפסקה גם לזמן מה הבריחה. הסידור שלי נשאר בתוקפו, אם כי היו לי נקיפות מצפון, שהרי אכלתי לחם חסד. נשארתי כך מספר חודשים ויום אחד, אני זוכרת שהיה קר מאד והאדים קפאו עוד בהיותם באוויר, באתי לריכוז, ולפני הבית פגש אותי זליג גייר והודיע לי בשמחה: "אנחנו מתחתנים ועולים ארצה". בקשתיו שיחדל מדרכו להתבדח תמיד, אך הוא עמד בשלו, וכשעלינו במדרגות ופתחנו את הדלת, ברכוני כולם בברכת מזל טוב, לחצו את ידי ושמחו בשמחתי – שמחת העליה לארץ-ישראל. זליג הציל אותי מידיהם, ירדנו אל חדרי ההנהגה, ושם הסביר לי בשקט כי בהתחשב בגילי, הוחלט בהנהגה הראשית לצרפני כפיקציה אליו בניסיון להשיג סרטיפיקט. סיפרתי לו כמובן מה קרה עם ניירותיי, אך מששמע כי בידי העתק נוטריוני של המסמכים, אמר שזה מספיק בהחלט. נסענו על-כן לקובנה, על-מנת למלא את הסידורים הדרושים. ביקרנו בעיר זו מספר פעמים ותמיד התאכסנו בריכוז ההכשרה של 'החלוץ', שהיה שם. קשה היה לעכל את השוני הרב בין תנאי ההכשרה שלנו ברדום, בין אלה שבליטא. כאן חיו ממש בתנאים של משפחה רגילה.

סוף-סוף, בסוף מרס 1940 התבשרנו כי עלייתנו עומדת להתבצע. מוילנה עברנו ללטביה. הוצאות הדרך שלנו כוסו ע"י מוסד יהודי-אמריקני. שאת שמו אינני זוכרת. בריגה שיכנו אותנו למשך יממה במלון מפואר ובתנאים נהדרים. משם עברנו לוינה, ובהמשך – לצרפת. אני זוכרת שבשדה התעופה שבפריס שהינו זמן קצר והועברנו – הפעם ברכבת – למרסי. עד אז עשינו את דרכנו באווירונים קטנים, צבועים בצבע מיוחד שנועד להכריז כי מדובר באווירונים אזרחיים המכילים רק עשרים וכמה מקומות. במרסי עלינו על אוניה, ובאחד באפריל הגענו אל חופי הארץ. האמת היא כי חשבנו ש'מותחים' אותנו לרגל יום הבלופים, אך לאחר שראינו את האנשים ושמענו את השפה העברית, שפשפנו את עינינו ונוכחנו לדעת כי על-אף הכל הגענו אל מחוז חפצנו. לא יכולתי, כמובן, להודיע מראש לקיבוצנו בחדרה על בואי. נתן היה כבר שם כמעט שנתיים ימים. הופתעתי על-כן מאד כשהודיעו שמישהו מחכה לי. היה זה פנחס ואזה. בד"כ היה הוא אדם מאופק, והנה יצא ממש מעורו. אנשי קיבוץ 'עמל' שנמצאו בקרית-חיים, עבדו בנמל וגם הוא בתוכם. ומשנודע לו כי הנני כלולה ברשימת הבאים, יצא וחיבק אותי בלבביות. הוא גם הוציא אותי מבלי שיעכבוני במכס, אלא ששכחתי באוניה רשימה מפורטת של פעולותי בתנועה, אך גם מחברת זו השיג פיניה לאחר זמן מה. כשהגענו באותו הערב לקריית-חיים הפציצו אותי החברים בשאלות אין ספור, שהרי הייתי העולה הראשונה מאז פרוץ המלחמה. הייתי עייפה ורצוצה ופיניה הציל אותי ממש מידיהם. באותו הערב עוד הגיע נתן למחנה של קיבוץ 'עמל'. אין לתאר את ההתרגשות שאחזה בשנינו כאשר נפגשנו מחדש סוף-סוף.

למחרת הגעתי לחדרה. עלי להודות כי תיארתי לעצמי עד אז את הקיבוץ בארץ, ובפרט את זה שבמושבה, במתכונת קיבוץ ההכשרה בחו"ל. והנה לפני בתיים, צריפים, ואפילו דשאים ופרחים. אמנם גם פה היו התנאים קשים. סודרתי כ'פרימוס' אצל זהבה ואליעזר ניר. היא היתה בהריון, ונשארתי אצלם עד לידתה ממש. בינתיים חזר נתן למקום התיישבותו של הקיבוץ בחיאם-אל-ואליד. אני נדדתי לסוכה ואחר-כך לצריף בחדרה. לבסוף עברתי גם אני לחיאם, אלא שגם כאן לא זכינו בהתחלה לפינה משלנו. היו אמנם שם כמה צריפים שהועברו מחדרה, אך חברים רבים לנו עדיין במרפסת האנטי-מלרית של חדר-האוכל. כן, שכחתי לציין כי הדרך מחדרה לחיאם לא עברה עלי בצורה חלקה. בראש-פינה נערכה בדיקה מדוקדקת ע"י המשטרה הבריטית. נסעתי עם לאה גרינברג-איתן. נשאלנו כיצד הגענו ארצה. לי לא היתה בעיה כלשהי, אך לאה התבלבלה ומסרה את שם האונייה הבלתי-לגלית שבה באה ארצה. היא נאסרה ולבי כאב, אך לא יכולתי לעשות מאומה לטובתה. הגעתי לחלסה, וכפי שהודיעו לי מראש, חיכיתי לבואם של החברים אשר עבדו אז במטולה. שעות אחדות נמצאתי בין

ערבים והייתי מפוחדת ומתוחה. לבסוף הגיעו גם החברים ועשינו את דרכנו לחיאם. רק לאחר שהגענו למקום וראיתי פנים מוכרות סביבי, נרגעתי קצת מן התחושה שעברנו להתיישב אי-שם מעבר להרי החושך. למחרת יצאתי לעבודה. עבדתי אח"כ בחקלאות ובסיקול, ונחשבתי לפועלת טובה. רק כעבור זמן קבלנו – נתן ואני – חדר בצריף עם 'פרימוס' כמובן.

על-אף הניתוק והתנאים הקשים מאד, שררו שם יחסים מצוינים. היינו סגורים ומסוגרים בערב בצריפים המרושתים, ורק לעת התגברות הרוח היינו יוצאים החוצה ומשתוללים כילדים ממש. גם מחלות לא חסרו, ובייחוד הקדחת. קדחתי הרבה וקיוויתי שזה יחלוף. פרופסור מר טיפל בנו באופן יוצא מן הכלל. חיינו בלי מאווררים ובלי מקרר. המעין שבבוסתן שימש לנו כמקרר. גם את הרגלים החזקנו במים, וכצל שימשו לנו שני עצי התאנה. היינו שם עד אשר המוסדות המיישבים החליטו שלא נוכל לרכז שם את כל הקיבוץ על ילדיו, בשל הקדחת, ומצאו לנו מקום מרוחק יותר מימת החולה, לשם הקמת החצר הקבועה. האדמות נשארו בחיאם והחצר הוקמה על אדמות דוארה וצלחיה. התחלנו כמובן פה את הכל מחדש. כשצריך היה, למשל, לנסוע לקופ"ח בטבריה, היה הדבר כרוך בהרפתקה מיוחדת. לחלסה לא היתה דרך סלולה, והיינו צריכים לצאת בחורף לדרך הטובענית בעגלה הרתומה לארבע פרדות. אני זוכרת נסיעה כזו. קמנו לפנות בוקר, ונתן, שהיה אחד העגלונים הטובים, רתם את העגלה. עד לגשר שעל הירדן עברה הנסיעה בשלום. כאן התעקשו הפרדות המפוחדות ולא רצו לעבור מעל המים הזורמים בשטף. נתן ירד וקשר את עיניהן וכך עברנו מעל הירדן. הרחק מן הגשר התלוי היתה חלקת דרך של בוץ טובעני, ובשום אופן לא הצלחנו לעבור על פניה. נאלצנו לרדת מן העגלה ולדחוף אותה. אורח שנזדמן לעמיר וקיבל זוג מגפיים גדולות ממידתו, איבד מגף אחד וגם את הגרב. חזרתי כברת דרך ומצאתים ואף עזרתי לו להיחלץ מן הבוץ. כשהגענו אל העץ הבודד הנקרא משום-מה על שמו של לוי אשדי, ידענו כי נחלצנו סופית. מכאן היתה כבר הדרך נסבלת. ואולם כשהגענו לחלסה ראינו מרחוק את האוטובוס של 'שירות החולה' היוצא רק אחת ליום, מתרחק מן המקום. לא ידענו מה אעשה, והנה כעבור שעה קלה נזדמנה מכונית ערבית ובלי פקפוקים עליתי עליה ויצאתי לדרכי.

בזמן שהקיבוץ עבר לדוארה התחלנו לחשוב, נתן ואני, על הרחבת המשפחה, וכך אמנם עשינו. במשך הזמן נולדו לנו שלושה ילדים: ארנון, אסתר ויעקב. שבענו נחת מן הילדים הגדלים. במשך הזמן התחתנו שלושתם ונולדו להם ילדים, ולנו – נכדים.

הזכרתי כבר שבחיאם עבדתי בחקלאות: איסוף תפוזי"ד, דילול תירס וכיו"ב. אח"כ עבדתי בחינוך. עם קבוצת 'עומר' עבדתי מגן הילדים ועד גמר המוסד החינוכי. היתה זו קבוצה עם הרבה בנים ופעילה עד מאד. הבנות המעטות התאימו עצמן אל הבנים. בגן מצאתי מיד שפה משותפת עם בת-עמי ברסלב הגננת. המשכתי לקיים יחסים מצוינים גם עם ברכה המורה השכירה בכתה ב'. כאמור, ליוויתי את הקבוצה התוססת בת 20 הילדים עד לצבא ממש. במוסד החינוכי רציתי כמה פעמים להפסיק את העבודה, אך הפצירו בי שאמשיך. וכך בגיל מבוגר למדי נשארתי בלי מקצוע. צילה שטרן, שהיתה אז מחסנאית בגדים, הציעה לי לצאת לקורס תפירה קצר. נתברר אח"כ כי השתתפו בו תופרות מתקדמות, אך חברות רבות, ובפרט שושנה טל, עודדו אותי וטענו, שאם גם לא אסיים את הקורס כתופרת מושלמת, הרי אלמד לתפור ואביא תועלת רבה לקיבוץ. ואמנם כן. תודות להן גמרתי את הקורס ומאז הנני עובדת במתפרת הבית שלנו. התקדמתי וכיום הנני מקצועית ממש. אמשיך בעבודה זו כל עוד אוכל.